

УДК 342.951:351.74

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.2.48>

ІНСТИТУЦІЙНИЙ РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНТСТВА З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ЯК ГАРАНТІЯ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Старенький О.С.,

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінальної юстиції
Національної академії внутрішніх справ
ORCID: 0000-0002-4517-726X

Старенький О.С. Інституційний розвиток Національного агентства з питань запобігання корупції як гарантія реалізації антикорупційної політики в Україні.

У статті досліджуються окремі питання інституційного розвитку Національного агентства з питань запобігання корупції як ключового елементу національної системи превенції корупції та інституційної гарантії реалізації державної антикорупційної політики України. Обґрунтовується, що в умовах воєнного стану, ліквідації його наслідків і виконання міжнародних зобов'язань у межах європейської інтеграції ефективність антикорупційної політики визначається не лише якістю нормативного регулювання, а насамперед рівнем інституційної спроможності органів, відповідальних за її формування, координацію та моніторинг.

Проаналізовано реалізацію Антикорупційної стратегії на 2021-2025 роки та Державної антикорупційної програми, виявлено інституційні обмеження, пов'язані з розривом між стратегічним плануванням і практикою виконання антикорупційних заходів. Обґрунтовано необхідність подальшого стратегічного оновлення антикорупційної політики в межах Антикорупційної стратегії на 2026-2030 роки із посиленням системоутворюючої ролі Національного агентства з питань запобігання корупції.

Особливу увагу приділено організаційному, кадровому та нормативному вимірам інституційного розвитку Національного агентства з питань запобігання корупції. Аргументовано доцільність створення його територіальних органів як інструменту посилення превентивної складової антикорупційної політики на регіональному та місцевому рівнях, особливо в умовах відбудови зруйнованої інфраструктури та реалізації публічних проєктів з підвищеними корупційними ризиками. Доведено значення кадрового посилення цього органу для забезпечення ефективного фінансового контролю, проведення повних перевірок декларацій і моніторингу способу життя суб'єктів декларування.

Окремо обґрунтовано необхідність нормативного закріплення обов'язкового характеру підзаконних нормативно-правових актів Національного агентства з питань запобігання корупції та інституціоналізації системної антикорупційної експертизи законопроектів у сферах із підвищеним рівнем корупційних ризиків як передумови підвищення якості правотворчої діяльності та запобігання відтворенню корупційних ризиків.

Ключові слова: Національне агентство з питань запобігання корупції, антикорупційна політика, інституційний розвиток, превенція корупції, територіальні органи, антикорупційна експертиза.

Starenkyi O.S. Institutional development of the National Agency on Corruption Prevention as a guarantee for the implementation of anti-corruption policy in Ukraine.

The article examines selected issues of the institutional development of the National Agency on Corruption Prevention as a key element of the national system of corruption prevention and as an institutional guarantee for the implementation of the state anti-corruption policy of Ukraine. It is substantiated that under the conditions of martial law, the elimination of its consequences, and the fulfilment of international obligations within the framework of European integration, the effectiveness of anti-corruption policy is determined not only by the quality of regulatory frameworks, but primarily by the level of institutional capacity of the bodies responsible for its formulation, coordination, and monitoring.

The implementation of the Anti-Corruption Strategy for 2021–2025 and the State Anti-Corruption Programme is analysed, and institutional limitations related to the gap between strategic planning and the practical execution of anti-corruption measures are identified. The necessity of further strategic

renewal of anti-corruption policy within the framework of the Anti-Corruption Strategy for 2026–2030, with a strengthened system-forming role of the National Agency on Corruption Prevention, is substantiated.

Special attention is paid to the organisational, human resources, and regulatory dimensions of the institutional development of the National Agency on Corruption Prevention. The expediency of establishing its territorial bodies is argued as a tool for strengthening the preventive component of anti-corruption policy at the regional and local levels, particularly in the context of rebuilding destroyed infrastructure and implementing public projects with increased corruption risks. The importance of strengthening the Agency's human resources capacity is demonstrated for ensuring effective financial control, conducting comprehensive asset declaration verifications, and monitoring the lifestyle of declaration subjects.

Additionally, the necessity of legislatively enshrining the binding nature of subordinate regulatory legal acts of the National Agency on Corruption Prevention and institutionalising systematic anti-corruption expertise of draft laws in areas with heightened corruption risks is substantiated as a prerequisite for improving the quality of law-making activities and preventing the reproduction of corruption risks.

Key words: National Agency on Corruption Prevention, anti-corruption policy, institutional development, corruption prevention, territorial bodies, anti-corruption expertise.

Постановка проблеми. Сучасна антикорупційна політика України формується в умовах поєднання глибоких безпекових, соціально-економічних та інституційних трансформацій, зумовлених повномасштабною збройною агресією Російської Федерації та об'єктивною необхідністю ліквідації її наслідків, зокрема відновлення зруйнованої інфраструктури, забезпечення прозорого й цільового використання бюджетних і міжнародних фінансових ресурсів, відновлення системи публічного управління на деокупованих територіях, а також виконання міжнародних зобов'язань України у межах європейської інтеграції. За таких умов корупція постає не лише як окреме правопорушення чи сукупність деліктних проявів, а як системне явище, що підриває ефективність публічного управління та стійкість державних інституцій, ускладнює процеси відновлення й реконструкції, підвищує ризики нецільового та непрозорого використання публічних і міжнародних фінансових ресурсів та негативно впливає на рівень суспільної довіри до органів державної влади.

У відповідь на зазначені виклики держава послідовно формує стратегічний підхід до запобігання та протидії корупції, який ґрунтується на поєднанні нормативно-правових, інституційних і управлінських інструментів. Визначальною рисою такого підходу є орієнтація на превентивні механізми, стратегічне планування та ризик-орієнтоване управління, що відповідає сучасним європейським стандартам добросовісного врядування. У цій моделі ключового значення набуває не лише формальне закріплення антикорупційних вимог у національному законодавстві, а й здатність уповноважених суб'єктів протидії корупції забезпечувати їх узгоджену, передбачувану та результативну практичну реалізацію.

Практика впровадження антикорупційних стратегічних документів переконливо доводить, що ефективність державної антикорупційної політики значною мірою визначається рівнем інституційної спроможності органів, відповідальних за її формування, координацію та моніторинг. За відсутності належного організаційного, кадрового й аналітичного забезпечення навіть комплексні нормативні рішення ризикують залишатися декларативними та не трансформуватися у стійку управлінську практику. Водночас концентрація значних фінансових ресурсів у сферах оборони, відбудови, енергетики, інфраструктури та публічних закупівель істотно підвищує вимоги до якості антикорупційного управління й превентивного контролю як елементів загальної інституційної стійкості держави.

За таких умов особливої уваги набуває питання подальшого розвитку та вдосконалення інституційних механізмів антикорупційної політики в Україні, здатних забезпечити її цілісність, системність і практичну результативність у середньо- та довгостроковій перспективі. Визначальною у цьому процесі є роль Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) як центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом, на який згідно частини першої статті 4 Закону України «Про запобігання корупції» покладено завдання щодо забезпечення формування та реалізації державної антикорупційної політики [1]. Саме інституційний розвиток НАЗК, його організаційне, кадрове та аналітичне посилення, а також здатність забезпечувати єдину управлінську рамку антикорупційної політики розглядаються як ключова умова й водночас гарантія ефективної реалізації антикорупційної політики України в умовах сучасних безпекових, управлінських і соціально-економічних трансформацій.

Отже, **метою дослідження** є висвітлення питання щодо інституційного розвитку НАЗК та обґрунтування його ролі як інституційної гарантії реалізації державної антикорупційної політики в Україні.

Стан опрацювання проблематики. Незважаючи на те, що окремі аспекти формування та реалізації державної антикорупційної політики в Україні, нормативно-правового забезпечення й інституційної побудови антикорупційної системи, превентивних і контрольних механізмів, організаційно-правові засади діяльності НАЗК та його місце у системі суб'єктів антикорупційної політики досліджувалися у працях В.С. Волика, М.О. Грищука, О.М. Костенка, А.В. Денисової, О.Ю. Дрозда, О.В. Іванова, В.В. Луцика, Я.І. Маслової, В.В. Ноніка, І.Д. Пастуха, М.А. Погорецького, Є.Ю. Соболя, Т.І. Созанського, З.М. Топорецької, Т.В. Хабарової, М.І. Хавронюка, С.С. Чернявського, А.В. Шевчишена та інших учених, питання інституційного розвитку НАЗК як гарантії реалізації антикорупційної політики в Україні залишається не в повній мірі розкритим, що зумовлює доцільність і наукову спрямованість цієї статті.

Виклад основного матеріалу. 20 червня 2022 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки» № 2322-IX [2], яким затверджено Антикорупційну стратегію на 2021-2025 роки [3] та внесено комплексні зміни до Закону України «Про запобігання корупції», спрямовані на нормативне забезпечення її реалізації. Прийняття зазначеного Закону стало ключовим етапом інституціоналізації стратегічного підходу до протидії корупції та заклало правові засади для переходу від фрагментарного регулювання до системної державної антикорупційної політики.

На виконання положень статей 17, 18 Закону України «Про запобігання корупції» 4 березня 2023 року Кабінетом Міністрів України було розроблено та затверджено Державну антикорупційну програму на 2023-2025 роки [4], яка конкретизувала стратегічні цілі Антикорупційної стратегії шляхом визначення відповідальних суб'єктів, заходів, строків реалізації та очікуваних результатів. У такий спосіб було сформовано цілісну модель стратегічного планування у сфері запобігання корупції, що поєднує нормативний, інституційний та управлінський рівні. Водночас, як підкреслюється у Звіті Європейської Комісії щодо України за 2025 рік, ефективність цієї моделі була частково обмежена наявністю розриву між ухваленням стратегічних документів і практикою їх реалізації, що свідчить про недостатній рівень міжвідомчої залученості до виконання антикорупційної політики [5, с. 37].

Реалізація Антикорупційної стратегії [3] та державної антикорупційної програми [4] на період до 2025 року засвідчила ефективність переходу від фрагментарних і ситуативних рішень до комплексної, системної та проактивної моделі антикорупційної політики, заснованої на стратегічному аналізі корупційних ризиків і поєднанні превентивних та юридичних механізмів. Визначальну роль у забезпеченні цієї трансформації відіграло Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) як центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, на який згідно частини першої статті 4 Закону України «Про запобігання корупції» покладено завдання щодо забезпечення формування та реалізації державної антикорупційної політики. Послідовне посилення ролі НАЗК у цей період сприяло загальному зростанню інституційної спроможності антикорупційної системи та підвищенню практичної результативності превентивних механізмів, що проявилось у здатності держави забезпечувати узгодженість антикорупційних заходів, системність їх реалізації та належні передумови для невідворотності юридичної відповідальності за корупційні правопорушення.

Разом із тим досягнутий прогрес не усуває об'єктивної потреби у подальшому стратегічному оновленні антикорупційної політики з урахуванням специфічних викликів воєнного стану, необхідністю ліквідації наслідків збройної агресії Російської Федерації в Україні, а також істотного зростання обсягів міжнародної фінансової допомоги, спрямованої на відновлення цивільної інфраструктури та економіки держави. За таких умов стратегічне планування набуває визначального значення як інструмент забезпечення узгодженості державних рішень і концентрації ресурсів на напрямках із підвищеним корупційним ризиком.

У цьому контексті завершення розроблення та прийняття Антикорупційної стратегії на 2026-2030 роки і державної антикорупційної програми з її реалізації має розглядатися як необхідна передумова формування єдиної управлінської рамки антикорупційної політики в Україні. Європейська Комісія у Звіті щодо України за 2025 рік прямо наголошує на необхідності ухвалення цих документів без зволікань, у прозорий та інклюзивний спосіб, із визначенням амбітних, але реалістичного переліку пріоритетних заходів [5, с. 37].

Відсутність такої стратегічної рамки об'єктивно підвищує ризики фрагментації антикорупційних заходів, дублювання функцій між суб'єктами реалізації державної політики та неефективного використання організаційних і фінансових ресурсів. Водночас програмний характер антикорупційної стратегії та державної програми з її реалізації зумовлює необхідність виходу за межі декларатив-

ного визначення цілей та пріоритетів і передбачає чітке нормативне закріплення відповідальних суб'єктів, очікуваних результатів, системи показників ефективності, а також дієвих механізмів моніторингу, оцінки та коригування управлінських рішень.

У цьому контексті Антикорупційна стратегія на 2026-2030 роки має бути побудована на ризик-орієнтованій та аналітично-обґрунтованій моделі антикорупційної політики, що передбачає системний збір, узагальнення й комплексне опрацювання статистичних, соціологічних і правозастосовних даних, регулярне оновлення переліку сфер із підвищеним рівнем корупційної вразливості, а також інтеграцію результатів стратегічного аналізу корупційних ризиків у процес формування та коригування державних і галузевих політик. Важливим структурним елементом такої моделі має стати інституціоналізація регулярного моніторингу виконання Антикорупційної стратегії та державної антикорупційної програми, що передбачає забезпечення прозорості, повноти та своєчасності звітування про досягнення визначених стратегічних результатів і фактичний вплив реалізованих заходів.

Реалізація зазначених підходів є об'єктивно неможливою без послідовного та системного посилення інституційної спроможності НАЗК як центрального елементу національної системи превенції корупції та ключового суб'єкта стратегічної координації, аналітичного забезпечення і методологічного супроводу державної антикорупційної політики. Саме НАЗК, яке вже наділене законодавчими повноваженнями щодо формування, координації та моніторингу державної антикорупційної політики, виступає інституційною гарантією її реалізації, забезпечуючи розвиток єдиної управлінської рамки, ефективну міжвідомчу взаємодію, системну оцінку результативності стратегічних і програмних документів та ініціювання їх своєчасного коригування з урахуванням динаміки політико-правового, безпекового та соціально-економічного контексту.

Одним із ключових напрямів посилення інституційної спроможності НАЗК є розвиток його організаційної структури, зокрема шляхом формування територіальних органів. Запровадження регіонального рівня діяльності НАЗК дало б змогу забезпечити більш системний і сталий вплив на процеси формування та реалізації антикорупційної політики на місцях, а також істотно підвищити ефективність координації з органами місцевого самоврядування і територіальними органами центральних органів виконавчої влади. Такий підхід відповідає логіці децентралізованого публічного управління та дозволяє враховувати регіональну специфіку корупційних ризиків у процесі реалізації превентивних антикорупційних заходів.

Нормативні передумови для створення територіальних органів НАЗК уже закладені в чинному законодавстві України. Зокрема, частина третя статті 8 Закону України «Про запобігання корупції» наділяє Голову НАЗК повноваженням утворювати обмежену кількість територіальних органів – не більше шести, територія діяльності яких може не збігатися з адміністративно-територіальним поділом. Водночас практична реалізація цього повноваження на поточному етапі стримується об'єктивними фінансово-безпековими чинниками, зокрема дією правового режиму воєнного стану та необхідністю оптимізації бюджетних видатків в умовах обмежених ресурсів. За таких умов пріоритет у діяльності НАЗК обґрунтовано було надано розвитку цифрових інструментів антикорупційного контролю, а також розбудові мережі уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції (стаття 13-1 Закону України «Про запобігання корупції») [1], які функціонують у системі органів державної влади, на державних підприємствах, в установах та організаціях. Зазначені структурні елементи виконують функцію внутрішнього антикорупційного контролю, забезпечуючи первинний рівень запобігання корупційним проявам у межах відповідних суб'єктів публічного сектору та сприяючи формуванню культури доброчесності на інституційному рівні.

Разом із тим, така модель має об'єктивні функціональні обмеження, оскільки не передбачає постійної фізичної присутності представників НАЗК у регіонах і не дозволяє повною мірою враховувати локальну специфіку корупційних ризиків та управлінських практик. Усвідомлення цих обмежень відображене й у стратегічних документах самого НАЗК. Так, пункт 1.4 Стратегії інституційного розвитку Національного агентства з питань запобігання корупції на 2026-2030 роки, затвердженої наказом НАЗК від 30 вересня 2025 року № 297/25, у межах розвитку НАЗК як стійкої, ефективної та інноваційної інституції прямо передбачено створення територіальних органів НАЗК, повністю забезпечених ресурсами для ефективної роботи [6, с. 9].

У цьому контексті створення територіальних органів НАЗК має розглядатися не лише як довгостроковий інституційний орієнтир, а як нагальна потреба поточного етапу реалізації антикорупційної політики України в умовах воєнного стану. Концентрація значних фінансових ресурсів на місцевому рівні з урахуванням реалізації програм післявоєнної відбудови, відновлення зруйнованої критичної та соціальної інфраструктури, проведення ремонтних і реконструкційних робіт, а також реалізації інфраструктурних проєктів за рахунок бюджетних і міжнародних коштів об'єктивно під-

вищує корупційні ризики саме на регіональному та місцевому рівнях. За відсутності постійної інституційної присутності НАЗК у регіонах такі ризики складно виявляти та нейтралізувати на ранніх стадіях. У зв'язку з цим територіальні органи НАЗК мають забезпечити безперервний превентивний антикорупційний супровід процесів відбудови, посилити координацію з органами місцевого самоврядування та територіальними органами виконавчої влади, а також сприяти мінімізації зловживань, конфлікту інтересів і неефективного використання публічних та міжнародних фінансових ресурсів.

Окремої уваги потребує питання кадрового забезпечення НАЗК як необхідної складової його інституційного розвитку. Збільшення чисельності й професійного потенціалу працівників НАЗК безпосередньо визначає спроможність цього органу здійснювати повні перевірки декларацій осіб із підвищеним рівнем корупційного ризику, проводити ефективний моніторинг способу життя суб'єктів декларування, а також забезпечувати належну аналітичну обробку інформації, отриманої з різних державних реєстрів та відкритих джерел тощо. Зазначені процедури є одними з ключових інструментів фінансового контролю у системі превенції корупції та за своєю природою не можуть бути повністю автоматизованими. Повні перевірки декларацій передбачають не лише використання автоматизованих інструментів ризик-орієнтованого відбору, а й застосування поглиблених аналітичних і ручних процедур, спрямованих на виявлення прихованих активів, непрямих форм володіння майном, складних фінансових конструкцій і схем незаконного збагачення, які об'єктивно залишаються поза межами стандартних автоматизованих механізмів фінансового моніторингу. В умовах розширення кола суб'єктів декларування, ускладнення фінансових інструментів і зростання обсягів майнових операцій саме людський аналітичний ресурс набуває вирішального значення для забезпечення повноти та якості фінансового контролю. У цьому зв'язку кадрове посилення НАЗК має розглядатися не як допоміжний організаційний захід, а як базовий елемент його інституційної спроможності, без якого є неможливим досягнення стратегічних результатів державної антикорупційної політики у сферах фінансового контролю, управління корупційними ризиками та забезпечення невідворотності юридичної відповідальності за корупційні правопорушення.

Подальше посилення інституційної, кадрової та організаційної спроможності НАЗК об'єктивно створює правові передумови для перегляду чинного підходу до визначення кола суб'єктів фінансового контролю та його поступового законодавчого розширення. Такий підхід узгоджується з функціональним призначенням системи електронного декларування як превентивного інструменту, ефективність якого залежить не лише від формального нормативного охоплення відповідних суб'єктів, а насамперед від реальної спроможності НАЗК здійснювати повноцінну, всебічну та ризик-орієнтовану перевірку поданих декларацій.

Доцільність розширення кола декларантів ґрунтується на принципі ризик-орієнтованості антикорупційного контролю, відповідно до якого обов'язок декларування має поширюватися на осіб, діяльність яких пов'язана з прийняттям рішень, що створюють підвищені корупційні ризики або можуть істотно впливати на публічні інтереси. У цьому контексті обґрунтованим є включення до кола суб'єктів декларування окремих категорій осіб, зокрема членів наглядових рад суб'єктів публічного сектору, які беруть участь у формуванні стратегічних рішень щодо управління публічними активами, а також представників військово-лікарських комісій, рішення яких мають безпосередні й значні правові наслідки для забезпечення обороноздатності держави.

Водночас з позицій принципів правової визначеності, пропорційності та належного адміністрування розширення кола суб'єктів декларування не може здійснюватися ізольовано без розширення інституційних можливостей НАЗК. Запровадження нових обов'язків для суб'єктів декларування за відсутності достатнього кадрового, організаційного та технічного забезпечення НАЗК неминуче призведе до перевантаження системи, формалізації перевірочних процедур і зниження їх ефективності, що суперечило б цілям послідовної антикорупційної політики в Україні.

З огляду на це, законодавче розширення кола декларантів має здійснюватися поетапно, у тісному взаємозв'язку з посиленням інституційної спроможності НАЗК та впровадженням ризик-орієнтованих механізмів перевірки декларацій. Такий підхід забезпечить баланс між обсягом антикорупційного контролю та його якістю, дозволить зберегти превентивний характер системи електронного декларування й сприятиме підвищенню рівня прозорості публічної служби без створення надмірного адміністративного навантаження.

З метою належного виконання покладених на НАЗК завдань у сфері формування, координації та моніторингу державної антикорупційної політики, а також забезпечення принципу правової визначеності у процесі реалізації антикорупційної політики, об'єктивно необхідним є законодавче закріплення обов'язкового характеру підзаконних нормативно-правових актів НАЗК, ухвалених у межах його компетенції. Такий підхід відповідає стратегічній орієнтації антикорупційної політи-

ки України на забезпечення єдності правозастосування, передбачуваності управлінських рішень і підвищення якості виконання антикорупційних обов'язків усіма суб'єктами публічного сектору, а також узгоджується з рекомендаціями Європейської Комісії, викладеними у Звіті щодо України за 2025 рік, щодо необхідності переходу від використання необов'язкових рекомендацій до застосування обов'язкових підзаконних актів у діяльності НАЗК [5, с. 39].

Чинна модель правового регулювання, за якої значна частина актів НАЗК має рекомендаційний або консультативний характер, не повною мірою відповідає завданням системної координації та методологічного забезпечення державної антикорупційної політики. Відсутність загальнообов'язкової юридичної сили таких актів об'єктивно зумовлює фрагментарність практики їх застосування, створює передумови для вибіркового виконання вимог антикорупційного законодавства України та ускладнює формування єдиних стандартів реалізації антикорупційних обов'язків у діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів, залучених до виконання державної антикорупційної програми.

З позицій принципів верховенства права, правової визначеності та належного врядування нормативні приписи, які конкретизують вимоги антикорупційного законодавства України та спрямовані на його практичну імплементацію, мають мати загальнообов'язковий характер. Надання підзаконним актам НАЗК обов'язкової юридичної сили не означає розширення його дискреційних повноважень поза межами закону, а, навпаки, забезпечує чітке нормативне окреслення способів реалізації антикорупційних обов'язків, підвищує рівень правової визначеності для суб'єктів правозастосування та створює належні передумови для ефективного моніторингу, оцінки результативності й коригування антикорупційних заходів у межах єдиної управлінської рамки антикорупційної політики.

Важливим напрямом подальшого посилення інституційного розвитку НАЗК як гарантії реалізації антикорупційної політики в Україні є нормативне закріплення на законодавчому рівні обов'язку НАЗК здійснювати антикорупційну експертизу законопроектів, що стосуються сфер із підвищеним рівнем корупційних ризиків, зокрема оборонної, енергетичної, земельної, містобудівної та інших суспільно чутливих сфер. Такий підхід безпосередньо відповідає превентивній природі антикорупційної експертизи, визначеній у статті 55 Закону України «Про запобігання корупції» [1], як інструменту раннього виявлення та нейтралізації корупціогенних факторів на стадії нормотворення – до моменту їх інституціоналізації у правовій системі та подальшого правозастосування.

Необхідність посилення ролі антикорупційної експертизи на цьому етапі також підтверджується оцінками Європейської Комісії у Звіті щодо України за 2025 рік, яка звертає увагу, що антикорупційна експертиза законопроектів, які здійснюються НАЗК або профільним комітетом Верховної Ради України, не має системного характеру, а її рекомендації не завжди враховуються у подальшому законодавчому процесі [5, с. 37]. Така ситуація об'єктивно знижує превентивний потенціал антикорупційної експертизи, перетворюючи її з інструменту управління корупційними ризиками на факультативний елемент нормотворчої діяльності, що не забезпечує належного впливу на зміст законодавчих рішень.

Водночас необхідність систематизації та інституційного посилення антикорупційної експертизи відображена і в стратегічних документах самого НАЗК. Так, пункт 6.1 Стратегії інституційного розвитку Національного агентства з питань запобігання корупції на 2026-2030 роки, затвердженої наказом НАЗК від 30 вересня 2025 року № 297/25, визначає НАЗК провідним органом антикорупційної експертизи та аналізу корупційних ризиків і передбачає забезпечення систематичної антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів, а також періодичного перегляду чинного законодавства з метою виявлення та усунення корупціогенних норм [6, с. 10]. Включення зазначених завдань до стратегічних пріоритетів інституційного розвитку НАЗК підтверджує об'єктивну потребу у переході від фрагментарного застосування антикорупційної експертизи до її системної інтеграції у нормотворчий процес як обов'язкового елементу законодавчої діяльності.

У цьому контексті доцільною є інституціоналізація правового механізму, за яким наявність негативного висновку НАЗК, обґрунтованого виявленням корупціогенних факторів у відповідному законопроекті, зумовлює його обов'язкове повернення на доопрацювання та унеможлиблює подальший рух такого законопроекту в парламентській процедурі до повного усунення виявлених ризиків. При цьому йдеться не про обмеження дискреції законодавчого органу, а про встановлення додаткової інституційної гарантії якості законодавчого процесу, спрямованої на запобігання закріпленню корупційних ризиків у правовій системі ще на стадії нормотворення.

Впровадження відповідної правової вимоги сприятиме підвищенню якості правотворчої діяльності, посиленню системної реалізації принципу превентивності державної антикорупційної політики,

а також мінімізації ризиків ухвалення нормативно-правових актів, які потенційно створюють умови для виникнення або відтворення корупційних практик у публічному управлінні. У ширшому вимірі це забезпечить трансформацію антикорупційної експертизи з дорадчого інструменту у дієвий елемент інституційної гарантії реалізації антикорупційної політики в Україні.

Висновки. Реалізація антикорупційної політики України в умовах воєнного стану потребує переходу від переважно нормативного підходу до системної моделі інституційного забезпечення. У таких умовах ефективність антикорупційних заходів визначається не стільки формальним закріпленням стратегічних документів, скільки здатністю уповноважених органів забезпечувати їх узгоджену, послідовну та результативну реалізацію.

Проведений аналіз засвідчив, що НАЗК відіграє системоутворюючу роль у національній системі превенції корупції та фактично виступає інституційною гарантією реалізації державної антикорупційної політики в Україні. Концентрація у компетенції НАЗК функцій стратегічного планування, координації, аналітичного забезпечення та моніторингу зумовлює його ключове значення для забезпечення єдиної управлінської рамки антикорупційної політики. Разом із тим реалізація Антикорупційної стратегії на 2021-2025 роки та Державної антикорупційної програми виявила наявність інституційних обмежень, зокрема розрив між ухваленням стратегічних рішень і практикою їх виконання. Це підтверджує необхідність подальшого стратегічного оновлення антикорупційної політики та одночасного посилення інституційної спроможності НАЗК у межах Антикорупційної стратегії на 2026-2030 роки.

Обґрунтовано, що інституційний розвиток НАЗК має здійснюватися комплексно та охоплювати організаційний, кадровий і нормативний виміри. Створення територіальних органів НАЗК слід розглядати не як факультативний елемент організаційної структури, а як необхідну умову ефективної реалізації антикорупційної політики в Україні на регіональному та місцевих рівнях, особливо в контексті відбудови зруйнованої інфраструктури, реалізації інфраструктурних проєктів і управління значними фінансовими ресурсами на місцях.

Невід'ємною складовою інституційної спроможності НАЗК є належне кадрове забезпечення. Здатність здійснювати повні перевірки декларацій, моніторинг способу життя, виявляти приховані активи та складні схеми незаконного збагачення безпосередньо залежить від наявності достатнього людського аналітичного ресурсу. У цьому зв'язку кадрове посилення НАЗК має розглядатися як базова передумова ефективного функціонування системи фінансового контролю.

Важливим напрямом інституційного розвитку НАЗК є нормативне посилення його ролі шляхом закріплення обов'язкового характеру підзаконних нормативно-правових актів, ухвалених у межах його компетенції. Такий підхід забезпечує правову визначеність, єдність правозастосування та підвищує результативність реалізації антикорупційних обов'язків усіма суб'єктами публічного сектору.

Окреме значення має інституціоналізація системної антикорупційної експертизи законопроєктів у сферах із підвищеним рівнем корупційних ризиків. Надання негативному висновку НАЗК обов'язкового правового значення як підстави для доопрацювання відповідних законопроєктів сприятиме трансформації антикорупційної експертизи з консультативного інструменту на дієвий механізм превенції корупції на стадії нормотворення.

Таким чином, інституційний розвиток НАЗК має розглядатися як ключова гарантія реалізації антикорупційної політики в Україні. Саме послідовне посилення організаційної, кадрової та нормативної спроможності НАЗК створює необхідні передумови для забезпечення цілісності, передбачуваності та практичної результативності антикорупційної політики в умовах сучасних безпекових і соціально-економічних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
2. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки: Закон України від 20.06.2022 № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>.
3. Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки, затверджена Законом України від 20.06.2022 № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>.
4. Державна антикорупційна програма на 2023-2025 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 04.03.2023 № 220. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-п#Text>.
5. European Commission. Ukraine 2025 report: Commission staff working document (SWD(2025) 623 final). Brussels, 2025. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/17115494-8122-4d10-8a06-2cf275eecd7_en?filename=ukraine-report-2025.pdf.

6. Стратегія інституційного розвитку Національного агентства з питань запобігання корупції на 2026-2030 роки, затвердженої наказом НАЗК від 30.09.2025 № 297/25. URL: <https://nazk.gov.ua/pdfjs/?file=/wp-content/uploads/Pages/81/9c/819c5dc6609af9e441b3718f9ce6290f7c3743b917947ee52c4bf4bac6ca3177201349.pdf>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 14.12.2025
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 26.01.2026
Дата публікації: 2.02.2026

© Старенький О.С., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0